

Avtor prispevka:
Vladimir KOROŠEC, ŠC Ptuj, Biotehniška šole, Volkmerjeva cesta 19, 2250 Ptuj
vladimir.korosec@guest.arnes.si

Učinkovitost izvajanja programa Leader na območju Spodnjega Podravja

Povzetek

Za izvajanje programa LEADER, ki je del Programa razvoja podeželja v obdobju 2007–2013, so bile v Sloveniji ustanovljene lokalne akcijske skupine (LAS). Te povezujejo občine, ustanove, gospodarske družbe, društva in posameznike s ciljem učinkovitega pridobivanja evropskih sredstev za različne razvojne projekte. Cilj prispevka je ugotoviti, ali izvedeni projekti na območju treh LAS v severovzhodni Sloveniji uresničujejo cilje lokalnih razvojnih strategij za podeželje. V ospredju preučevanja je podrobna vsebinska analiza projektov ter njihovih vplivov na demografske, gospodarske in okoljske spremembe v podeželskih naseljih obravnavanega območja.

Ključne besede: podeželje, regionalni razvoj, lokalna razvojna strategija, LEADER, LAS, Haloze, Slovenske gorice, Dravsko polje, Ptujsko polje

Efficient implementation of the programme »LEADER« in the area of Spodnje Podravje

ABSTRACT

In Slovenia, local action groups (LAG) were established within the LEADER programme, which is a part of the Countryside Development Programme between 2007 and 2013. Local action groups connect municipalities, institutions, companies, associations and individuals with the purpose of effective acquiring of the European funds intended for different development projects in the countryside. The aim of the article is to establish whether the projects executed in the areas of three LAG groups in north eastern Slovenia realize the aims of the local development strategies for the countryside. The article has mainly concentrated on a detailed analysis of the projects and their influences on the demographic, economical, and environmental changes in the countryside settlements of the studied area.

Keywords: countryside, regional development, local development strategy, LEADER, LAG, Haloze, Slovenske gorice, Dravsko polje, Ptujsko polje.

*Vladimir KOROŠEC, ŠC Ptuj, Biotehniška šole, Volkmerjeva cesta 19, 2250 Ptuj

1 UVOD

Slovensko podeželje se pod vplivom modernizacije kmetijstva, uveljavljanja nekmetijskih dejavnosti, napredujoče depopulacije, razvoja mest ter številnih drugih dejavnikov hitro spreminja. Spremembe se kažejo v raznoliki socialno-ekonomski, demografski in funkcijski zgradbi posameznih območij. Tako so se na eni strani izoblikovala območja intenzivne kmetijske rabe, izpostavljena gosti poselitvi in uveljavljanju nekmetijskih dejavnosti, na drugi strani pa obsežna obmejna, hribovska in gričevnata območja, ki demografsko, gospodarsko in okoljsko nazadujejo.

Na začetku 90. let preteklega stoletja smo pričeli tudi v Sloveniji po vzoru zahodnoevropskih držav uvajati prve programe razvoja podeželja, katerih pglavitni cilji so usmerjeni v odkrivanje razvojne problematike ter k postopni demografski, gospodarski in okoljski revitalizaciji podeželskih območij. Že pred vstopom Slovenije v EU so nastali obsežnejši, bolj poglobljeni in ciljno usmerjeni programi razvoja podeželja, ki temeljijo na učinkoviti rabi lokalnih potencialov in spodbujajo oblikovane lokalnih razvojnih partnerstev med prebivalci, nevladnimi organizacijami, občinami, podjetniki, javnimi zavodi in gospodarskimi družbami. Na podlagi teh izhodišč je oblikovan Program razvoja podeželja 2007 – 2013, katerega sestavni del je program LEADER, pred tem od leta 1991 samostojna razvojna pobuda EU. Z izvajanjem programov LEADER I, LEADER II in LEADER+ države EU sistematično in načrtno krepijo lokalne, predvsem kadrovske potenciale, ki predstavljajo temelj učinkovitega celostnega razvoja podeželja. Številne razvojne pobude in raznovrstni interesi se usklajujejo v lokalnih akcijskih skupinah (v nadaljevanju LAS), ki so oblika razvojnih koalicij med podeželskimi prebivalci ter javnim in zasebnim sektorjem.

Na širšem območju Spodnjega Podravja, ki obsega osrednje in vhdne Slovenske gorice, Dravsko in Ptujsko polje ter Haloze, delujejo tri lokalne akcijske skupine. Od ustanovitve v letih 2007 in 2008 so LAS skupaj s partnerji izvedle 140 različnih projektov, za katere so dobro polovico sredstev zagotovili iz lokalnih virov.

2 METODOLOGIJA

V prispevku so predstavljeni ukrepi programa LEADER v obdobju 2007 – 2013 na primeru treh LAS območij v SV Sloveniji, LAS Haloze, LAS Ovtar in LAS Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah. Cilj prispevka je ugotoviti, ali izvedeni projekti v obravnavanih LAS uresničujejo ukrepe sprejetih lokalnih razvojnih strategij za podeželje, ali se krepijo temeljne usmeritve pobude LEADER, predvsem kadrovske potenciale in povezovanje med nosilci razvoja v podeželskih skupnostih ter prepoznati

primere dobre prakse, ki zagotavljajo trajnostni razvoj in so prenosljivi v druga podeželska območja.

V ospredju preučevanja je podrobna vsebinska analiza lokalnih razvojnih strategij in izvedenih projektov, v smislu ocene njihove usmerjenosti v reševanje ključnih razvojnih problemov v regiji. Izhodišče za analizo dokaj obsežnega gradiva so naslednji kazalci: strateške usmeritve območja v odnosu do razvojnih problemov, struktura LAS območij ter struktura projektov glede na vrsto, nosilce in vključene partnerje.

Verodostojnost raziskave povečuje neposredno zbiranje podatkov na terenu, pri izvajalcih projektov in podeželskih prebivalcih, ki so uporabniki sprememb in novosti. S pomočjo anketnega vprašalnika, s katerim smo marca 2012 anketirali 22 izvajalcev projektov na obravnavanem območju smo zbrali odgovore na naslednja vprašanja: kakšna je vloga partnerjev, vključenih v izvajanje projektov, kakšna je stopnja motiviranosti, usposobljenosti in vztrajnosti sodelavcev in projektnih partnerjev, katere so najpogostejše ovire pri izvajanju projektov, ali projekti uresničujejo prednostna področja programa LEADER, kako nosilci projektov ocenjujejo učinke v okolju, katere vsebine bi morali prednostno uresničiti in druge.

Ker imajo številne evropske države večletne bogate izkušnje z izvajanjem pristopa LEADER je v raziskavo vključena tudi primerjava izbranih kazalcev organiziranosti LAS ter vsebine in strukture izvedenih projektov v Sloveniji in v Podravju z razmerami v Avstriji in na avstrijskem Koroškem.

Tako zastavljen raziskovalni pristop omogoča neposredno uporabo rezultatov pri načrtovanju nadaljnjih razvojnih ukrepov.

3 RAZVOJNI PROBLEMI NA OBMOČJU TREH LAS

Podravje je pretežno kmetijsko območje z razmeroma dobrimi pogoji za raznovrstno pridelavo, vendar s številnimi razvojnimi problemi. Razvojno zaostajanje regije je posledica součinkovanja neugodnih naravnih dejavnikov ter dosedanjega socialno-ekonomskega razvoja, je najbolj značilno za gričevnata in obmejna območja, zlasti za Haloze in Slovenske gorice, kar kažejo tudi nekateri ključni demografski in gospodarski kazalci, kot so izobrazbena, starostna in dejavnostna sestava podeželskega prebivalstva, velikostna sestava kmetij, stopnja tržne usmerjenosti kmetij in vrednost kmetijske proizvodnje (Vrišer 2005, 20).

3.1 Geografske in družbene značilnosti

Območje treh lokalnih akcijskih skupin, LAS Haloze, LAS Ovtar in LAS Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah, obsega 826 km² ter združuje 22 občin in okrog 65.500 prebivalcev. LAS Haloze povezuje 19.632 prebivalcev občin Gorišnica, Zavrč, Cirkulane, Podlehnik, Žetale in Majšperk, LAS Bogastvo ob Dravi in v Slovenskih goricah 28.273 prebivalcev občin Kidričevo, Hajdina, Ptuj, Markovci, Dornava, Destrnik, Trnovska vas, Juršinci in Sveti Andraž, LAS Ovtar 17.571 prebivalcev občin Benedikt, Cerkvenjak, Lenart, Sveta Ana, Sveta Trojica in Sveti Jurij. Naravno in družbeno raznoliko območje, ki se razprostira od Haloz na jugu ob slovensko – hrvaški meji, preko Dravske ravnine v osrednjem delu, do Slovenskih goric na severu, povezujeta dve upravni, zaposlitveni in oskrbni središči, Ptuj in Lenart.

Raznolikost obravnavanega območja se ne kaže zgolj v naravnih dejavniki in rabi kmetijskih zemljišč, temveč tudi v socialno-ekonomskih procesi in pojavih, kot so

depopulacija in zaraščanje kmetijskih zemljišč na eni ter koncentracija prebivalcev, modernizacija in terciarizacije podeželja na drugi strani, ki od druge polovice preteklega stoletja oblikujejo socialne, gospodarske, funkcijske in morfološke značilnosti podeželja. Tako se v obmejnem območju Haloz soočamo s popolno demografsko in okoljsko degradacijo, katere posledica je postopno izginjanje kulturne pokrajine, v zaledju Ptuja in Lenarta pa z visoko stopnjo suburbanizacije in modernizacije podeželskega okolja.

V zadnjem obdobju si občine skupaj z regijskimi razvojnimi agencijami, javnimi zavodi, društvi in drugimi prizadevajo izboljšati kakovost življenja na podeželju, utrditi razvojne potencialne, zlasti na področju kmetijstva, turizma in drobne obrti ter usposobiti in motivirati prebivalce za izvajanje razvojnih projektov. Žal je na tem področju premalo sodelovanja in usklajevanje različnih razvojnih pobud.

Haloze, pokrajina mnogih priložnosti. Za Haloze, ki merijo 243 km² in se razprostirajo od Makol in Jelovškega potoka na zahodu do Goričaka in Drenovca na vzhodu, na severu do Dravinje in Drave in slovensko-hrvaške meje na jugu, je značilna močna vertikalna in horizontalna razčlenjenost reliefa s številnimi ozkimi in strmimi erozijskimi grapami, posledica česar je intenzivno površinsko izpiranje ter pojavljanje usadov in zemeljskih plazov. Povprečna nadmorska višina je v vzhodnih Halozah okrog 300 m, v zahodnih pa presega 400 m. Kmetijsko rabo najbolj omejujejo razmeroma velike strmine, saj v vzhodnih Halozah prevladujejo nakloni med 10 in 20°, medtem ko v zahodnih pogosto presegajo 20°. Kmetijsko rabo omejuje tudi ekspozicija. V Halozah je severnih leg dvakrat toliko kot južnih, v občini Majšperk kar četrtno vseh površin (Fridl in ostali 1996, 116), ki jih v večini prekriva gozd. V vzhodnih Halozah se je uveljavilo vinogradništvo kot prevladujoča dejavnost, za razliko od zahodnega dela, kjer prevladuje živinoreja. Obe območji se razlikujeta tudi po velikosti in parcelni razdrobljenosti kmetij ter predvsem po njihovi gospodarski stabilnosti in razvojni usmerjenosti. Čeprav so v vzhodnih Halozah ohranjene tudi obsežne strnjene vinogradniške površine prevladuje drobna zemljiška in lastniška zgradba, ki se je v drugi polovici preteklega stoletja dodatno povečala z depopulacijo ter s pojavom vikend bivališč.

Dravska ravan pod pritiski raznovrstne rabe. Dravska ravan, obsežna prodna ravnica med Mariborom in Ormožem, ki leži ob spodnjem toku reke Drave v Sloveniji in je del nizkega panonskega Podravja, je kljub reliefni enoličnosti, s svojevrstno vegetacijo, hidrografskimi in pedološkimi posebnostmi nadvse raznolika in razgibana pokrajina. Ravnina se zaradi različne debeline prodnih nanosov, razvejanosti hidrografskega omrežja ter s tem povezane kakovosti prsti in pestre vegetacije spreminja na kratke razdalje (Korošec 2008, 33). Dravska ravan sodi med najbolj sončne pokrajine v Sloveniji (Slovenija... 1998, 595), kar ugodno vpliva na obseg in raznovrstnost kmetijske pridelave ter na kakovost življenja. Je območje intenzivnega kmetijstva, pretežno usmerjenega v poljedelstvo in živinorejo, bogatih zalog podtalnice, razvejane cestne infrastrukture, hitre urbanizacije in razpršene industrijske dejavnosti. Navedene razmere odpirajo številna razvojna vprašanja, saj so v pokrajini zaradi pritiskov raznovrstne rabe najbolj ogrožena kmetijska zemljišča in naravno okolje, posledično pa tudi kakovost bivalnega okolja.

V gospodarsko in naravno dokaj enotni pokrajini ob Dravi so precejšnje razlike v velikosti kmetij in gospodarski zgradbi kmetijstva med naselji na Dravskem in Ptujskem polju, kar je posledica lokalnih naravnih razmer, različne urbanizacije in

zaposlovanja v nekmetijskih dejavnostih, dosedanjega zemljiškoposestnega razvoja in izvedenih zemljiških ukrepov na Dravskem polju, kot so melioracije in komasacije (Korošec 2006, 35).

Slovenske gorice v sozvočju raznolikosti. Slovenske gorice so največje gričevje v Sloveniji (Slovenija... 1998, 578), ki ga sestavljajo nizka, razmeroma dolga in uravnana slemena, preprejena z dolgimi, pretežno mokrotnimi dolinami. V obravnavanem območju sta največji dolini Pesnice in Rogoznice, ki se v spodnjem toku močno razširita v obsežno rodovitno naplavino, primerno za poljedelstvo. Slovenske gorice so ena redkih slovenskih gričevnatih pokrajin z raznovrstno kmetijsko pridelavo. Prevladuje živinoreja in v dolinah Pesnice, Rogoznice in Ščavnice ter njihovih pritokov pridelava krme, medtem ko se na položnih slemenih uveljavljata sadjarstvo in vinogradništvo. Čeprav so bile Slovenske gorice podobno kot ostale slovenske gričevnate pokrajine v drugi polovici preteklega stoletja izpostavljene depopulaciji in opuščanju kmetijske dejavnosti, so posledice negativnih procesov v današnji demografski in gospodarski zgradbi manjše in ne obremenjujejo regionalnega razvoja, kot je to značilno za Haloze, Goričko ali Kozjansko.

Blaga reliefna razčlenjenost omogoča razpršeno poselitev, kjer imajo pomembno mesto dostopna in dobro opremljena središčna naselja, ki so se infrastrukturno okrepila po letu 1991. Središče srednjega dela Slovenskih goric je Lenart, medtem ko južni del gravitira k Ptuj.

3.2 Lokalne razvojne strategije v odnosu do ključnih razvojnih problemov

Raznovrstne spremembe, ki so se v zadnjem obdobju pod vplivom notranjih in zunanjih dejavnikov uveljavile na slovenskem podeželju so v nekaterih območjih povsem oslabile demografske, gospodarske in okoljske potenciale. Reševanje zapletene razvojne problematike je strokovno in organizacijsko nadvse kompleksen proces, ki v prvi vrsti zahteva odkrivanje in razumevanje razmer, usklajevanje različnih interesov ter oblikovanje ustreznih ukrepov v obliki nacionalnih ali regijskih strategij, razvojnih programov ali posameznih projektov. Lokalne razvojne strategije, ki so jih v okviru Programa razvoja podeželja 2007 – 2013 pripravile in sprejele lokalne akcijske skupine nimajo značaja celostnih programskih dokumentov, ki bi omogočili izvajanje sistemске, na različnih ravneh usklajene in ciljno usmerjene politike razvoja podeželja. Žal temu cilju v celoti ne sledijo niti razvojni programi občin, niti regijski razvojni programi. Lokalne razvojne strategije v prvi vrsti predstavljajo na lokalni ravni usklajeno strokovno podlago za odkrivanje razvojnih priložnosti, motiviranje lokalnega prebivalstva za samorazvoj in na tej osnovi mehanizem za črpanje evropskih sredstev iz programa LEADER.

Ko ocenjujemo učinkovitost lokalnih razvojnih strategij, se zastavljata vsaj dve temeljni vprašanji, in sicer: ali sprejete lokalne razvojne strategije skupaj z načrtovanimi in izvedenimi projekti sledijo splošnim ciljem programa LEADER ter kako uspešno se odzivajo na aktualno razvojno problematiko v svojem okolju.

Z izvajanjem strategije in posameznih projektov lokalne akcijske skupine uresničujejo splošne cilje programa LEADER, ki so: podpora prednostnim nalogam vseh treh osi Programa razvoja podeželja 2007 – 2013, izboljšanje upravljanja s podeželjem, sprostitev endogenih razvojnih potencialov, aktiviranje in motiviranje prebivalcev in spodbujanje lokalnih partnerstev (medmrežje 1). Analiza strategij in izvedenih razvojnih projektov na območju Haloz, Ptuja in Lenarta kaže razmeroma visoko

usklajenost lokalnih razvojnih programov s cilji programa LEADER, saj je vsebinska skladnost dokumentov pogoj za njihovo potrditev in izvajanje. V strategijah so kritično obravnavani tudi najbolj pereči problemi posameznih območij, njihovo reševanje pa je vgrajeno v posamezne projekte, kar pa zahteva vsebinsko in organizacijsko usklajevanje med nosilci razvoja. Pri uresničevanju strategij in posameznih projektov se pogosto kažejo razhajanja med pričakovanimi in dejanskimi razvojnimi spremembami.

V vseh obravnavanih lokalnih razvojnih dokumentih se med ključne razvojne usmeritve uvrščajo razvoj podjetništva, razvoj turizma ter varovanje okolja in ohranjanje dediščine. Izboljšanje infrastrukture in kakovosti življenja na podeželju je kot prioriteta izpostavljeno na območju Lenarta in Haloz, kar je zaradi razvojnih zaostankov na tem področju povsem razumljivo, medtem ko so na območju Ptuja te vsebine obravnavane v okviru razvoja naselij.

Preglednica 1: Lokalne razvojne strategije – primerjava ključnih razvojnih usmeritev

LAS HALOZE	LAS BOGASTVO PODEŽELJA OB DRAVI IN V SLOVENSKIH GORICAH	LAS OVTAR
Razvoj podjetništva na podeželju Haloz	Razvoj podjetništva na podeželju	Razvoj podjetništva in zagotavljanje novih delovnih mest in dejavnosti na podlagi razvoja lokalnih potencialov s prioriteto izobraževanja in zaposlovanja
Razvoj turizma na območju Haloz	Razvoj turizma in varovanje dediščine	Pospešen razvoj turistične ponudbe podeželja.
Ohranjanje naravne in kulturne dediščine območja Haloz	Varovanje okolja in razvoj naselij	Ohranjanje naravnega okolja in razvoj naselij. Spodbujanje obnove in oživitve vaških jeder ter kulturne dediščine.
Izboljšanje informiranosti in zavedanja lokalnega prebivalstva za izboljšanje kakovosti življenja na območju LAS	<i>(Vsebinska je delno zajeta v programih: razvoj podeželskega prebivalstva ter varovanje okolja in razvoj naselij.)</i>	Izboljšanje infrastrukturnih pogojev za delo in bivanje na podeželju.
Razvoj medregijskega in čezmejnega sodelovanja.	/	/
<i>(Vsebinska je delno zajeta v programu: razvoj podjetništva in razvoj turizma na območju Haloz)</i>	Razvoj kmetijstva	Spodbujanje kmetijstva in sonaravnega kmetovanja.
<i>(Vsebinska je delno zajeta v programu izboljšanje informiranosti.)</i>	Razvoj podeželskega prebivalstva	<i>(Vsebinska je delno zajeta v programih: razvoj podjetništva in zagotavljanje delovnih mest ter spodbujanje kmetijstva in</i>

Vir: <http://www.haloze.org/index.php/las-haloze/kaj-je-las>;
http://rasg.si/las_ovtar/lokalna_razvojna_strategija/; http://www.las-bogastvopodezelja.si/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=1&Itemid=28;

Razvoj kmetijstva izpostavlja LAS »Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah« ter LAS Ovtar dodatno sonaravnega kmetijstva, medtem ko LAS Haloze gradi prihodnji razvoj pokrajine tudi z medregijskim in čezmejnim sodelovanjem. Razvoja prebivalcev in izobraževanje je posebej opredeljeno le v »ptujski strategiji«, ostali območji pa krepitev kadrovskih potencialov povezuje z razvojem podjetništva, kmetijstva ali z višjo kakovostjo življenja na podeželju.

4 VPLIV PROJEKTOV LAS NA RAZVOJ PODEŽELJA

Številni projekti LAS z vlaganji v kmetijsko dejavnost, infrastrukturo, turistično ponudbo, obnovo dediščine in druga področja utrjujejo materialne temelje na podeželju, s čimer neposredno vplivajo na razvojne spremembe v posameznem območju. Dolgoročni vplivi se kažejo v krepitvi kadrovskih potencialov, saj je usposobljenost ter motiviranost podeželskega prebivalstva, ki sestavljajo projektne time, najpomembnejše zagotovilo za stabilen trajnostni razvoj podeželja.

4.1 Analiza izvedenih projektov

V obdobju 2008 – 2011 so obravnavane LAS skupaj izvedle 140 projektov, največ, 58, LAS Haloze. Skupna vrednost vseh projektov je 2.653.630,00 EUR, od tega je bilo v poprečju več kot 54 % sredstev iz lokalnih virov oz. so jih prispevali nosilci posameznih projektov, kar dokazuje, da so predlagani projekti v lokalnem okolju dobro sprejeti in zato izredno pomembni za razvoj podeželja.

Preglednica 2: Število izvedenih projektov v obdobju 2008-2011

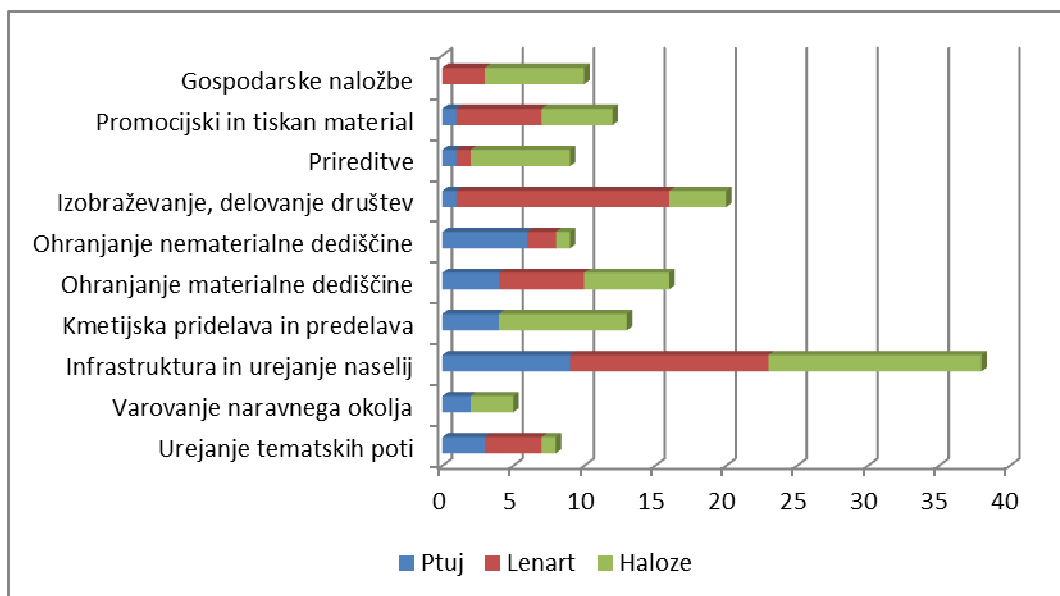
(Vir: dokumentacija LAS v letu 2012)

LAS/Območje	Število projektov	Skupna vrednost v €	Delež lastnih sredstev	Število ljudi na projekt
Haloze	58	944.962,00	54,5	358
Ptuj	31	854.446,00	51,1	912
Lenart	51	854.222,00	57,8	363
SKUPAJ	140	2.653.630,00	54,8	482

V vseh treh obravnavanih LAS med izvedenimi projekti prevladujejo projekti urejanja infrastrukture in naselij ter projekti nakupa opreme za javno rabo. Teh projektov je bilo 38 ali 27,1 %. Sledijo projekti, namenjeni dejavnostim društev, usposabljanju podeželskega prebivalstva in ohranjanju materialne dediščine. Ostali projekti, kot so: urejanje tematskih poti, varovanje naravnega okolja, investicije v kmetijsko pridelavo in predelavo, ohranjanje nematerialne dediščine, prireditve, promocija in gospodarske naložbe, so po vsebini in obsegu v vseh območjih LAS dokaj uravnoteženi.

Graf 1: Vrste projektov LAS na območju Haloz, Ptuja in Lenarta v obdobju 2008-2011

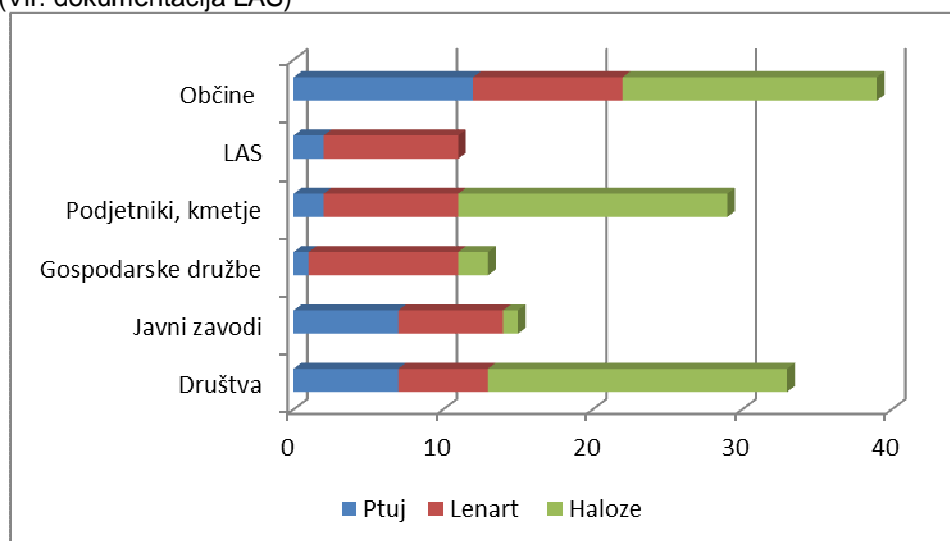
(Vir: dokumentacija LAS)

Največ projektov so v obravnavanem obdobju predlagale občine, ki imajo ustrezno usposobljene kadre ali najemajo zunanje sodelavce za pripravo projektne dokumentacije in izvajanje projektov, hkrati pa lahko v občinskih proračunih zagotovijo namenska sredstva za njihovo sofinanciranje. Več kot 23 % vseh projektov je bilo v izvedbi različnih društev, v Halozah celo dobra tretjina. Na tretjem mestu po številu projektov so projekti, ki so jih izvajali kmetje in manjši podjetniki.

Graf 2: Nosilci projektov LAS na območju Haloz, Ptuja in Lenarta v obdobju 2008-2011

(Vir: dokumentacija LAS)

Marca 2012 smo na območju LAS »Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah« podrobno preučili potek izvajanja projektov, uresničevanje projektnih ciljev ter na terenu spremljali učinke in uspehe projektnega dela. V ta namen smo anketirali 22 nosilcev projektov. V obravnavanem vzorcu prevladujejo projekti občin in društev. Projektne skupine, na občinah so oblikovane v skladu z vsebino in razpoložljivo kadrovsko strukturo, v društvih pa jih pogosto sestavljajo najbolj aktivni člani, štejejo v poprečju 10 sodelavcev, od 2 do največ 25. Pri skoraj polovici projektov so kot partnerji sodelovali predstavniki občin, društev in strokovnih ustanov. Njihova vloga

je svetovanje, strokovno delo ali izvajanje projektnih aktivnosti. Nosilci projektov nadpovprečno visoko ocenjujejo uspešnost projektnega dela in motiviranost projektne skupine, z nekoliko nižjo oceno pa njeno usposobljenost. Na drugi strani je visoko ocenjena usposobljenost partnerjev ter nekoliko nižje njihova motiviranost in vztrajnost. Izvajanje projektov so po mnenju nosilcev najbolj ovirala omejena finančna sredstva, ki jih mora prijavitelj v celoti zagotavljati do zaključka projekta, zahtevni in pogosto nelogični administrativni postopki ter pomanjkanje časa.

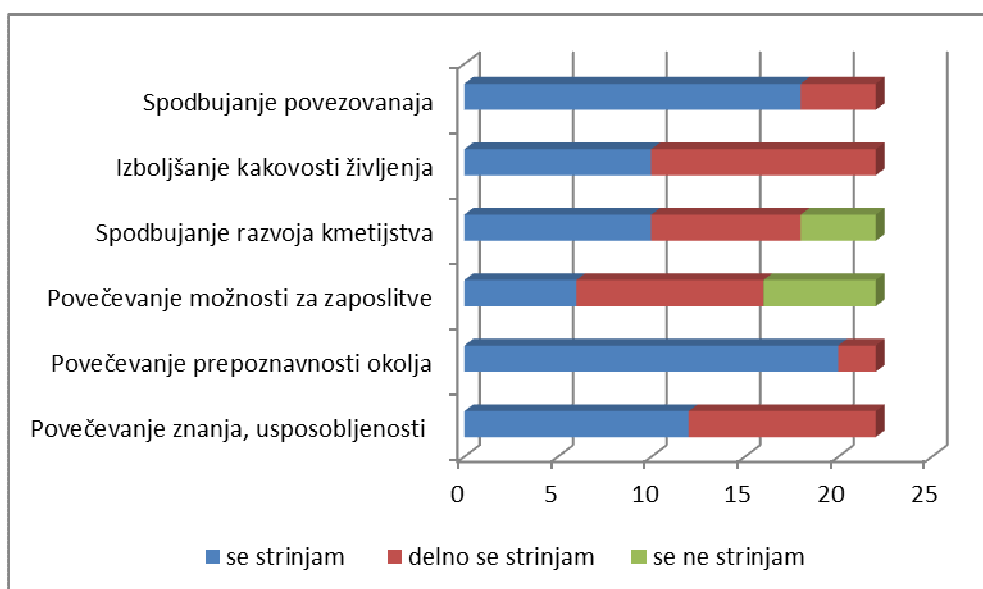
4.2 Vpliv izvedenih projektov na socialno-ekonomske spremembe na podeželju

Na osnovi analize doslej izvedenih projektov ni mogoče verodostojno ovrednotiti njihovih vplivov na demografske, gospodarske in okoljske spremembe v podeželskih naseljih. Gre za projekte, ki dopolnjujejo in na nekaterih področjih nadgrajujejo nacionalni program razvoja podeželja ter občinske in regijske razvojne programe. Uspešnost projektov LEADER je prvenstveno odvisna od rezultatov regijskega razvoja, zlasti na ekonomskem področju. Pozitivne spremembe tako zasnovanega projektnega dela se bodo pokazale šele v daljšem časovnem obdobju.

Na vprašanje, ali projekti uresničujejo prednostne naloge programa LEADER, nosilci projektov ugotavljajo, da projekti izboljšujejo kakovost življenja na podeželju ter prispevajo k višji vrednosti lokalnih proizvodov, medtem ko je njihov vpliv na učinkovito rabo naravnih in kulturnih virov ter na spodbujanje znanja, izkušenj in novih tehnologij manj izrazit. Nadalje ugotavljajo, da se s projekti povečuje prepoznavnost območja ter spodbuja in krepi povezovanje med prebivalci in drugimi dejavniki razvoja podeželja. Učinki projektov se ne kažejo na povečevanju možnosti za nove zaposlitve, prav tako je neznaten njihov neposreden vpliv na razvoj kmetijstva.

Graf 3: Učinki projektov na spremembe na podeželju

(Vir: Anketni vprašalnik za nosilce projektov LAS »Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah.«)

Med prihodnje prednostne projektne aktivnosti bi po mnenju nosilcev izvedenih projektov morali uvrstiti varovanje okolja, spodbujanje razvoja turizma, razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, izobraževanje in usposabljanje lokalnega prebivalstva ter povezovanje med prebivalci in drugimi nosilci razvoja.

5 TUJE IZKUŠNJE Z IZVAJANJEM POBUDE LEADER

Pobuda LEADER, ki jo od leta 1991 v štirih zaporednih programskih obdobjih uresničuje evropska Skupnost, spodbuja aktivno vključevanje lokalnih partnerjev v upravljanje prihodnjega razvoja podeželja in je prednostno usmerjena v izboljšanje razvojnih možnosti. V vsebinskem in organizacijskem smislu povzema od sredine preteklega stoletja uveljavljene principe zahodnoevropskega načrtovanja in upravljanja podeželskih območij ter je strokovni in politični odziv EU na socialne, ekonomske in okoljske spremembe na podeželju. Po dveh desetletjih izvajanja LEADER pobude so posamezne države pridobile bogate izkušnje, kar je dobra osnova za uveljavljanje podobnih razvojnih pristopov v novih članicah. Trajnost in s tem kakovost projektnih idej se kaže v njihovi uporabnosti v drugih podeželskih območjih, zato se na ravni posameznih držav in EU uveljavljajo modeli izmenjave dobrih praks.

5.1 LEADER pobuda v Evropi

V prvem obdobju LEADER pobude med leti 1991 in 1993 je v petnajstih državah EU delovalo 217 LAS območij, ki so skupaj obvladovale 367.000 km² (Smernice..., 2008). Leta 2010 je v državah EU, razen Romunije in Bolgarije, delovalo 2192 LAS, ki v sedemletnem obdobju za delovanje in izvajanje projektov razpolagajo s 96.170 mio EUR, kar je v primerjavi z začetnim obdobjem izvajanja LEADER pobude 217 % povečanje sredstev (medmrežje 4). Po porabi sredstev programa LEADER sta najuspešnejši državi Avstrija in Nizozemska, ki sta do septembra 2010 realizirali 1/4 razpoložljivih sredstev. Sledijo jima Danska, Nemčija, Finska, Češka, Slovenija, Irska in Estonija (medmrežje 4). Poleg višine porabljenih sredstev je pomembna kakovost izvedenih projektov, ki na podlagi upoštevanja splošnih načel LEADER, spodbujajo gospodarsko in družbeno aktivnost lokalnega prebivalstva ter uresničujejo pogoje za socialni in gospodarski razvoj podeželskih območij.

5.2 LEADER pobuda v Avstriji

Od vstopa v EU v letu 1995 izvaja Avstrija tretji program pobude LEADER. V obdobju 2007-2013 namenja Avstrija za programe LEADER 5,3 % skupni sredstev, Slovenija 3 %. Na 87 % državnega ozemlja deluje 86 LAS, ki so pretežno organizirane kot društva ali kot pogodbeni partnerstva. V poprečju so avstrijske LAS po površini za 40 % večje od slovenskih in imajo za 30 % več prebivalcev. Tako kot v Sloveniji so tudi v Avstriji precejšnje razlike med LAS območji. Na avstrijskem Koroškem deluje pet LAS, ki po velikosti in številu prebivalcev presegajo državno poprečje, medtem ko v gosto poseljenem slovenskem Podravju deluje večje število LAS na manjšem območju in z manjšim številom prebivalcev (medmrežje 6).

Preglednica 3: Organiziranost LAS v Sloveniji in Avstriji v obdobju 2007 - 2013

(Vir: medmrežje 5, medmrežje 6)

Kazalci	Slovenija	Avstrija	Podravje	Koroška
Število LAS območij	33	86	8	5
Poprečna velikost LAS (v km ²)	586	837	283	1814
Poprečno število prebivalcev	38.464	50.000	27.106	71.056
Poprečna gostota prebivalcev	65,6	59,7	95,7	39,2
Delež vključenega ozemlja %	97	86	89	94

Delež vključenih prebivalcev %	63	53	64	62

V primerjavi z razmerami v slovenskem Podravju so v programskem obdobju 2007 – 2013 lokalne akcijske skupine na avstrijskem Koroškem izvedle manjše število projektov, od 17 na območju LAS Srednja Koroška do največ 35 na območju LAS Spodnja Koroška, vendar vsebinsko in finančno obsežnejše. Poprečna vrednost posameznega projekta presega 200.000 EUR. Lokalne razvojne strategije so usmerjene v nekaj skupnih prioritet, kot so: izboljšanje kakovosti življenja na podeželju, varovanje narave in okolja, povečevanje zaposlitvenih možnosti in gospodarski razvoj. Izvedeni projekti sledijo sprejetim lokalnim razvojnim strategijam, saj med projektnimi idejami prevladuje varovanje okolja, raba obnovljivih virov energije, vključevanje mladih v delo in družbeno življenje ter spodbujanje gospodarske aktivnosti, medtem ko je v slovenskem Podravju največ vlaganj v izgradnjo ali obnovo infrastrukture. Tako kot v Sloveniji je tudi v Avstriji izjemno raznolika struktura nosilcev projektov. Največ projektov prijavijo različna združenja, sledijo jim občine, podjetniki in kmetje. V gospodarsko aktivnem in stabilnem okolju na Koroškem je v primerjavi s Slovenijo več primerov uspešnega javno-zasebnega partnerstva ter podjetniških pobud, zlasti pri projektih uvažanja obnovljivih virov energije in urejanja infrastrukture.

Izkušnje Avstrije in tudi drugih zahodnoevropskih držav kažejo, da je za nadaljnje uspešno izvajanje pobude LEADER pomembno krepiti kadrovske potencialne, motivirati in usposabljanje prebivalce za razvoj, predvsem pa vzpostaviti pogoje za povezovanje in sodelovanje med vsem dejavniki znotraj podeželskih skupnosti.

6 SKLEP

LAS območja Haloze, Bogastvo podeželja ob Dravi in v Slovenskih goricah in Ovtar, ki obsegajo 4,3 % slovenskega podeželja in vključujejo 5,2 % podeželskega prebivalstva, predstavljajo slovenske razmere na področju izvajanja LEADER pobude, saj so po nekaterih kazalcih in strokovnih ocenah posamezni projekti celo primeri dobre prakse (medmrežje 2).

Na podlagi primerjave treh LAS območij v SV Sloveniji ter primerjave s tujimi izkušnjami lahko povzamemo naslednje skupne značilnosti:

- visoka usklajenost lokalnih razvojnih strategij (LRS) s cilji programa LEADER;
- prizadevanje za čim večje vključevanje lokalnega prebivalstva v razvojne projekte;
- usklajevanje razvojnih ukrepov med različnimi nosilci načrtovanja razvoja podeželja;
- usmerjenost lokalnih razvojnih strategij v reševanje najbolj perečih razvojnih problemov v okolju;
- načrtovani in izbrani projekti sledijo ciljem sprejetih strategij;
- z delovanjem LAS in izvajanjem projektov se na različnih ravneh krepi lokalno partnerstvo;
- visok delež projektov je namenjenih izboljšanju infrastrukture na podeželju, manjši usposabljanju prebivalcev in krepitvi kadrovskega potenciala;
- s projekti se povečuje prepoznavnost okolja in s tem možnosti za razvoj turizma;
- veliko število projektov manjših vrednosti;

- nizko število projektov na podlagi javno-zasebnega partnerstva;
- izvedeni projekti ne povečujejo možnosti za nove zaposlitve in razvoj kmetijstva.

Posamezna LAS območja kažejo nekatere posebnosti, ki so kakovostne izkušnje za oblikovanje razvojnih usmeritev v novem programskem obdobju. V Halozah je veliko projektov z dobro in uresničljivo poslovno idejo, katerih nosilci so podjetniki in kmetje. Na območju Lenarta spodbujajo izobraževanje in usposabljanje prebivalcev ter društveno dejavnost, na območju Ptuja pa tudi ohranjanje nematerialne dediščine. Ob tem je pomembno dejstvo, da je na območjih LAS vzpostavljena učinkovita in operativna ter z občinami, javnimi zavodi in gospodarskimi družbami na različnih ravneh povezana organizacijska struktura, ki omogoča uspešno izvajanje razvojne politike za podeželje.

VIRI IN LITERATURA:

Anketni vprašalnik, marec 2012.

Fridl, J. in ostali, 1996: Tipi pokrajin in naravne nesreče. Spodnje Podravje s Prlekijo. Ljubljana.

Korošec, V., 2006: Vpliv komasacij na kmetijstvo in podeželska naselja na Dravskem in Ptujem polju. Geografski vestnik. Ljubljana.

Korošec, V., 2008: Najnovejši demografski, ekonomski in prostorski razvoj občine Markovci. Iz korantove dežele. Zbornik občine Markovci.

Medmrežje 1:

http://www.mkqp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/, 20. 3. 2012.

Medmrežje 2:

<http://www.mkqp.gov.si/fileadmin/mkqp.gov.si/pageuploads/PRP/okt09/Karta-stran2.jpg>, 23. 3. 2012.

Slovenija – pokrajina in ljudje, 1998. Ljubljana.

Medmrežje 3:

http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/bestpractice/bp4_sl.pdf, 8. 4. 2012

Medmrežje 4: http://www.ediplome.fm-kp.si/Volk_Alenka_20120209.pdf, 8. 4. 2012.

Medmrežje 5:

http://www.mkqp.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/vsebina_programa_razvoja_podezelja/os_4_leader/gradivo/sreclanje_predsednikov_las/, 8. 4. 2012.

Medmrežje 6: <http://www.netzwerk-land.at/leader/veranstaltungen/leader-forum-2011-die-jahrestagung-von-leader-oesterreich>, 11. 4. 2012.

Smernice in priporočila za izvajanje pristopa LEADER v Republiki Sloveniji v programskem obdobju 2007 – 2013, 2008. Ministrstvo za kmetijstvo in prehrano RS. Ljubljana.

Vrišer, I., 2005: Ocena vrednosti kmetijske proizvodnje v Republiki Sloveniji. Dela. Ljubljana.